

پیشگفتار

این کتاب برای دانشجویان، به ویژه دانشجویانی در نظر گرفته شده است که مطالعه باستان‌شناسی و تاریخ خاور نزدیک باستان را آغاز کرده‌اند. تغییراتی که در هزاره‌های چهارم و سوم پیش از میلاد، بین رودهای دجله و فرات در دشت بین‌النهرین به وقوع پیوستند در فهم تحولات بعدی در آسیای غربی و فراسوی آن بسیار مهم‌اند. دسته‌ای از نوآوری‌های اساسی در فناوری و توسعه اجتماعی به این دوره نسبت داده شده‌اند که در فصلهای بعد شرح داده می‌شوند. هرگاه از نواحی جغرافیایی مجاور مدرکی موجود باشد که بتوان از آن برای تکمیل یا تشریح مدارک به دست آمده از بین‌النهرین استفاده کرد، به آن مدرک نیز اشاره شده است. چندین راه برای انجام دادن چنین بررسیهایی وجود دارد. یک راه سرراست عبارت است از شرح دقیق وقایع به ترتیب گاه‌نگاری آنها، که از دیر هنگام مورد توجه تاریخ‌نگاران و باستان‌شناسان بوده است و هدف آن توصیف تمام جنبه‌های یک جامعه از زمان پیدایش تا زوال آن است. چندی است که نویسندگان شروع به مجزا کردن جنبه‌های خاصی از جامعه کرده‌اند و به عاملی، چون دادوستد، یا موضوعی (theme) چون زمینه بوم‌شناختی می‌پردازند و سپس نقش آن عامل ویژه را در توسعه جامعه بررسی می‌کنند.

این کتاب در پی ترکیب این راههاست و با توجه به شماری از موضوعات اصلی، ابتدا به محیط زیست طبیعی (physical environment) و پیشینه تاریخی می‌پردازد. به دنبال آن، نحوه استفاده از محیط زیست توصیف می‌شود و مباحثی به کشاورزی، آبیاری و الگوی استقرار اختصاص می‌یابد. پس از آن، فصلی در زمینه سازه‌های معماری (built environment) و استفاده از فضا در اسکانگاهها (settlements) آمده است؛ این فصل شامل مباحثی درباره بناهای عمومی و خانه‌های

شخصی است. شگفت اینکه بهترین مدارک برای بازسازی زندگی روزمره، از بقایای تدفینی به دست آمده‌اند. سپس به صنایعی خواهیم پرداخت که پایه و اساس اقتصاد بین‌النهرین را تشکیل می‌دادند و کالاهای مهم صادراتی را فراهم می‌کردند، و در فصل ماقبل آخر تحول نگارش را مطالعه می‌کنیم، که با توسعه اقتصادی پیوند نزدیک داشت. در فصل پایانی، تحولات مربوط به هنرهای زیبا به طور خلاصه بررسی شده‌اند.

هر یک از موضوعات یاد شده، در طول دو هزار سالی که این کتاب دربر گرفته است، بررسی می‌گردد. در فصل پایانی تلاش شده است تا همه این بن‌مایه‌های متفاوت کنار هم قرار گیرند و شماری از روندهای مهم مشخص گشته‌اند، روندهایی که در بیشتر، اگر نگوئیم در همه زمینه‌های مشروح مشاهده می‌شوند. مهم‌ترین رشته‌ای که بسیاری از موضوعات مورد بحث را به هم پیوند می‌دهد ظاهراً تحول به وقوع پیوسته در دشت جنوبی بین‌النهرین است که طی آن نظام سیاسی متشکل از دولت‌شهرهای پراکنده و تحت حاکمیت معابد، به صورت حکومتی شدیداً متمرکز در آمد و قدرت به شخص فرمانروای مذهبی منتقل شد که بر نظام دیوان‌سالاری گسترده‌ای تکیه داشت. اثرهای این تغییر شکل سیاسی را می‌توان تقریباً در همه جوانب فرهنگ مادی، همچنین در نظام اجتماعی پیگیری کرد.

در این کتاب بر توصیف تأکید شده است تا توضیح، زیرا توصیف دقیق‌تر پدیده‌های باستان‌شناختی مبنای اساسی فهم یا توضیح آنهاست. مدارک ما هنوز ناقص‌اند، اما تعدادشان با سرعت زیادی افزایش می‌یابد که علت آن تا حد زیادی مربوط به اجرای عملیات نجات‌بخشی پیش از اجرای برنامه‌های بزرگ عمرانی، از قبیل احداث سد صدام در شمال عراق است. پیش از هر کار باید این انبوه اطلاعات تازه، که اغلب نسبتاً ناپخته‌اند، در چهارچوب موجود بررسی و ادغام گردد. خود چهارچوب نیز باید برای هماهنگی با داده‌های جدید تغییر کند، اما، زمانی که این کار انجام شود، آنگاه می‌توان توضیح پدیده‌ها را آغاز کرد.

امید است که رویکرد موضوعی (thematic) به کار رفته در این کتاب، با فراهم آوردن چشم‌اندازی متفاوت، پرتو تازه‌ای بر این دوره، از حدود ۳۸۰۰ تا

۲۰۰۰ ق.م، بیفکند. جمع آوری مدارک به این شیوه نسبتاً متفاوت، شاید بعضی از ویژگیهای تمدن سومری را، که پیش تر با مسامحه توصیف شده‌اند با دقت بیشتری به تصویر بکشد. همچنین امیدوارم که این رویکرد داده‌های تطبیقی قابل فهمی را برای افراد علاقه‌مند به جنبه‌های خاص فرهنگهای دیگر نواحی باستانی فراهم آورد.

افراد بسیاری در نگارش این کتاب یاریم داده‌اند. همکاران و دانشجویان با نظرهایشان کمک کردند و من از یاری سخاوتمندانه همه آنان بسیار سپاس گزارم. کار با پژوهشگران رشته‌هایی چون تاریخ باستان و زبانهای باستانی، که قرابتی با باستان‌شناسی دارند، جذابیت خاصی داشت و شاید بیش از همه مدیون مارک گلر و امیلی کوهرت باشم. همچنین از دکتر اووه فینکینر، مسئولان انتشارات دانشگاه شیکاگو، دکتر جولین رید، و سرپرستان موزه بریتانیا برای دادن مجوز استفاده از تصاویری که حق انحصاریشان را داشتند، بسیار تشکر می‌کنم. کیت مورتون، نویل پارکر و تساریکاردز با حوصله بی‌پایان و مهارت بسیار تصاویر را برای من رسم کردند و جرجینا هرمان اجازه استفاده از دو عکس از میان عکسهای فوق‌العاده‌اش را به من داد. در آخر فکر ارائه مطالب به شیوه‌ای موضوعی را پیتیر ریچاردز در انتشارات دانشگاه کمبریج مطرح کرد و نوشتن کتاب را برای من جذاب و هیجان‌آور ساخت. امیدوارم این فکر بر خوانندگان نیز همین تأثیر را داشته باشد.